

UOT 159.9

Səbinə Ramiz qızı Aslanova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Xüsusi təhsil kafedrasının dosenti

UŞAQ SEREBRAL İFLİCİ ZAMANI MƏRHƏLƏLİ TİBBİ VƏ PEDAQOJİ REABİLYATOR YARDIM SİSTEMİ

Сабина Рамиз гызы Асланова

доцент кафедры Специального обучения

Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

СИСТЕМА ПОЭТАПНОЙ МЕДИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ ПРИ ДЕТСКОМ ЦЕРЕБРАЛЬНОМ ПАРАЛИЧЕ

Sabina Ramiz Aslanova

teacher of the department Correctional education of the Azerbaijan State Pedagogical University

STEP-BY-STEP MEDICAL AND PEDAGOGICAL REHABILITATION SYSTEM FOR CHILD CEREBRAL PARALYSIS

Xülasə. Serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyası proseslərini müxtəlif ixtisaslaşdırılmış tibb müəssisələrində, tibb mərkəzlərində və serebral iflicli uşaqların xüsusi reabilitasiya mərkəzlərində, reabilitasiya otaqlarında və evdə aparıla bilər. Korreksiya tədbirlərinin seçilməsi bir neçə faktordan asılıdır: korreksiya tədbirləri həyata keçirən mütəxəssislərin bacarıqları, təcrübəsi, reabilitasiya tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün lazım olan üsulların spesifikliyi də çox vacibdir.

Açar sözlər: *hərəkət koordinasiyası, masaj proseduru, fiziki fəaliyyət, terapevtik masaj, osteopatik korreksiya*

Резюме. Процессы координации и коррекции равновесия детей с церебральным параличом могут проводиться в различных специализированных медицинских учреждениях, медицинских центрах и специальных реабилитационных центрах для детей с церебральным параличом, кабинетах реабилитации и в домашних условиях. Выбор коррекционных мероприятий зависит от нескольких факторов: также очень важны навыки и опыт специалистов, реализующих коррекционный процесс, специфика методов, необходимых для проведения реабилитационных мероприятий.

Ключевые слова: *координация движений, процедура массажа, физическая деятельность, терапевтический массаж, остеопатическая коррекция*

Summary. The processes of coordination and balance correction of children with cerebral palsy can be carried out in various specialized medical institutions, medical centers and special rehabilitation centers for children with cerebral palsy, rehabilitation rooms and at home. The choice of correctional measures depends on several factors: the skills and experience of specialists implementing the correctional process, the specificity of the methods necessary for carrying out rehabilitation measures are also very important.

Key words: *coordination of movements, massage procedure, physical action, therapeutic massage, osteopathic correction*

Serebral iflicli uşaqlarda hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyası fiziki reabilitasiyanın bir növü olub, uşağın fiziki və motor bacarıqlarının fəaliyyətini bərpa edir və dəstəkləyir. Serebral iflicli uşaqlarda bu patologiya çox rast gəlinəndir və korreksiya məqsədlərinə uşağın kollektivdə iştirakına dəstək göstərmək və qarşısına çıxacaq maneələri dəf etməsində yardımçı ola bilmək aiddir. Serebral iflicli uşaqlarda hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyası, ilk növbədə, fiziki bərpa ilə başlayır. Bu daha sonrakı reabilitasiya tədbirlərinin əsaslandığı əsas korreksiya üsuludur. Belə

korreksiya uşağın hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının bərpasına yönəlmişdir: oturma, ayaqda durma, gəzinti, nərdivana çıxma və s. Əllərin, ayaqların, qarının böyük əzələ qruplarının təlimi və gücünün artırılması ilə fiziki qüsurları aradan qaldırmaq məqsədi daşıyır. Onun məqsədi uşağın öz bədənini üzərində nəzarətinin artırılması və əsas mütəhərrik funksiyalarının həcmnin artırılmasıdır.

Serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyasının aparılmasında məqsəd aşağıdakı inkişaf tempinə nail olmaqdır:

- koordinasiya inkişaf edir
- əzələlərin gücü artır
- hərəkət balansını yaxşılaşdır
- uşağın diskomfort hissi aradan qalxır
- fiziki fəaliyyət səviyyəsi optimallaşır
- müstəqillik artır

Serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyasının həyata keçirilməsində əsas iş təcrübəli mütəxəssisə müraciət etməkdən başlayır. Çünki bu sahədə çalışan mütəxəssis hərtərəfli biliyə malik olmalı və uşağın anatomik quruluşunu, inkişaf dinamikasını da yaxşı mənimsəməlidir.

Serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyası proseslərini müxtəlif ixtisaslaşdırılmış tibb müəssisələrində, tibb mərkəzlərində və serebral iflicli uşaqların xüsusi reabilitasiya mərkəzlərində, reabilitasiya otaqlarında və evdə aparıla bilər. Korreksiya tədbirlərinin seçilməsi bir neçə faktordan asılıdır: korreksiya tədbirləri həyata keçirən mütəxəssislərin bacarıqları, təcrübəsi, reabilitasiya tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün lazım olan üsulların spesifikliyi də çox vacibdir. Həmçinin, korreksiya üçün avadanlığın olması çox vacibdir. Əgər korreksiya tədbirləri evdə keçirilərsə, bu zaman mütəxəssis düzgün məşğələ üsullarını təyin edir.

Serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyası üçün tətbiq olunan metodlardan biri masajdır. Şübhəsiz ki, korreksiya metodlarından olan bu metod serebral iflicli uşaqların sağlamlığını kifayət qədər yaxşılaşdırır, qan dövranını normallaşdırır və artan əzələ tonusunu məhdudlaşdırır. Masaj proseduruna başlamazdan əvvəl, uşağın əzələlərinin rahat olması təmin edilir. Mütəxəssislər müxtəlif masaj texnikalarını tətbiq edə bilərlər. Müxtəlif əzələ qruplarının vəziyyətinə görə masaj hərəkətlərinin tempi və gücü seçilməlidir. Məsələn, gərginləşmiş əzələlərin masajı yavaş, yumşaq və incə olur. Serebral iflicli olan uşaqlar üçün masaj prosedurlarının həyata keçirilməsi üsulu böyükklərdəki masajdan fərqlənmir. Yeganə fərq, serebral iflic diaqnozu qoyulmuş bir uşağın mütəxəssisin tələbi ilə müəyyən hərəkətləri yerinə yetirə bilməsi qeyri-mümkündür. Həmçinin serebral iflicli olan uşaqlar yad insanlarla əlaqə qurmaq istəmir, özlərinə qapalıdırlar və bəzən də əsəbi olurlar. Buna görə də işin gedişində mütəxəssisdən səbirli və təcrübəli olması tələb olunur. Uşağa yanaşmada mümkün qədər ba-

carıqlı olmaq vacibdir. Bütün masaj proseduru boyunca uşaqla əlaqə saxlanılmalıdır. Müasir dövrdə serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyası və tarazlığının bərpası məqsədilə çoxlu sayda masaj texnikası təklif edilir. Ancaq hər bir uşaq fərdi yanaşma tələb edir. Əvvəldə də qeyd edildiyi kimi, hər bir əzələ qrupu xüsusi bir masaj tələb edir.

Masajdan əvvəl stressi aradan qaldırmaq çox zəruridir. Həmçinin masajdan əvvəl əzələ tonunu azaltmaq üçün vibrasiya kimi üsullardan istifadə olunur. Üzün və boyunun masajı çox vacibdir, çünki bu, mimik əzələlərinə təsir göstərir, bu isə uşağın artikulyasiya aparatının inkişafına kömək edir.

Terapevtik məşq, hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyasında istifadə edilən və serebral iflicli uşağın fəaliyyətinə müsbət təsir göstərən tibbi reabilitasiyanın kompleks müalicə metodlarının vacib hissələrindən biridir. Bütün bunlar serebral iflicli uşağın hərəkət koordinasiyasını və tarazlığını korreksiya etmək üçündür. Bu metodların tətbiqi uşağın hərəkət qabiliyyətləri ilə yanaşı, sağlamlığında yaranan problemlərin aradan qaldırılmasına, böyüklərin dəstəyi olmadan müəyyən hərəkətləri azad şəkildə edə bilməsinə kömək edir, həmçinin uşağın ümumi psix-emosional vəziyyəti yaxşılaşdırır. Terapevtik məşq həm patoloji, həm də sağlam uşaqlar üçün tətbiq edilir və eyni proqrama əsaslanır. Yeganə fərq isə uşağın ehtiyaclarına uyğun tətbiqidir. Serebral iflicli olan uşaqlar üçün, məşqləri təqlid etmək çox vacibdir, bu məşqlərin ən vacib hissəsidir. Mütəxəssis bu prosesin çox mürəkkəb və vaxt alıcı olduğunu başa düşməlidir.

Uşaqlar üçün terapevtik məşqlər patologiyanın ilk iki ilində aparılır və əsas vəzifələri aşağıdakılardır:

- əzələnin hipertonusunun aradan qaldırılması, az inkişaf etmiş, zəif əzələlərin gücləndirilməsi;
- oynaqların hərəkətlə daha çox təmin etmək;
- hərəkətlərin koordinasiyasının bərpası, hərəkət balansının yaxşılaşdırılması;
- uşağın qamətinin düzəldilməsi;
- mövcud motorik bacarıqları uşağın yaşına uyğunlaşdıraraq, uşağın motor fəaliyyətinin artırılması;
- müstəqil hərəkət etməni və özünəqulluq vərdişlərinin formalaşdırılması;

Yuxarıda göstərilən məqsədlərə nail olmaq üçün müxtəlif məşq komplekslərindən istifadə olunur:

- Əzələlərin vibrasiyası, dinamik hərəkətlər daxil olmaqla, əzələlərin rahatlaşdırılması üçün bir sıra təlimlər;

- Müxtəlif mövzularda musiqili məşqlər, daha ifadəli və emosional hərəkətlərin inkişaf etdirilməsi;

- Gəzintiyyə əsaslanan təlimlər kompleksi: ardıcıl olaraq sürətlə və yavaş addımlar, "sürüşkən" səthdə addımlamaq, ağır addımlar və s.;

- Qaməti düzəltmək üçün məşqlər. Bu məşqlər sadəcə mütəxəssisin nəzarəti altında aparılmalıdır;

- Güzgü qarşısında məşqlər;

- Uşağın yaşına uyğun ən vacib bacarıq və vərdislərinin inkişaf etdirilməsi (iməkləmək, yeriş, qaçış, dırmaşmaq, hoppanma və s.). Başlanğıc vəziyyətlərdə dövrü dəyişikliyə malik çox effektiv məşqlər;

- Uşağın həm fiziki, həm də əqli inkişafının təqlidi məşqləri son dərəcədə faydalıdır: necə geyinmək, saçları necə daramaq və s.

Problemin elmi yeniliyi. Məşqlərin ardıcılığı son dərəcə vacibdir. Bütün məşqlərdə ilk olaraq uşağın başından başlanmalı, daha sonra əllər, gövdə və ayaqları işə salınmalıdır. Bədənin hər bir hissəsinin xüsusi hərəkətlərini yerinə yetirdikdən sonra, bütün bədəni eyni vaxtda hərəkətə gətirən kompleks məşqlərə keçmək lazımdır.

Serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyasında osteopatiya metodu- uşağın bədəninin anatomik quruluşunun pozulması kontekstində meydana gələn patologiyaların aradan qaldırılması istiqamətində aparılan alternativ tədbirlər kompleksidir. Şübhəsiz ki, serebral ifliclə əziyyət çəkən uşaqların əsas korreksiyası nevropatoloq tərəfindən həyata keçirilir, medikamentoz müayinə və məşqlərdən təşkil olunur, ancaq buna baxmayaraq, osteopatiya seansları serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksi-

yasında əhəmiyyətli rol oynayır. Osteopatik korreksiya prosesində qan dövranı bərpa edilir, beyin qabığının işi balanslaşdırılır. Əgər uşaqda serebral iflic səbəbi doğuş travmasıdırsa, çox güman ki, osteopatiya terapiyaları vasitəsilə kəllə inkişafında kənara çıxma aşkar olunacaq. Osteopatik seanslar əsasən uşağın ağrılarını azaldır, qan dövranını yaxşılaşdırır, ümumiyyətlə əzələlərin və orqanların vəziyyətini normalaşdırır.

Serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyasında aquaterapiya metodundan da istifadə edilir, belə ki, sudan istifadə edərək, serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyasında istifadə edilən və uğur qazanmış bir metoddur. Hər kəs suyun rahatladıcı xüsusiyyətlərə malik olduğunu bilir. Eyni zamanda, su ilə "ünsiyyət" bu patologiyalı uşaqlara güc və canlılıq gətirir, əzələ tonusunu artırır. Su terapiyası stress və depressiya ilə mübarizədə çox effektiv bir metoddur.

Aquaterapiyanın iki istiqaməti vardır: psixoterapevtik və fiziki aquaterapiya. Serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyası zamanı hər iki istiqamət birlikdə olmalıdır.

Su bədənə iki növ təsir göstərir- temperatur və mexaniki təsir. Bunlar əzələ tonusu, əzələlərin ümumi vəziyyətini gücləndirmək və immunitet sistemini yaxşılaşdırmağa kömək edən təsirlərdir. Su mühitində digər mühitlərdə əldə edilməyən bir çox üstünlüklər mövcuddur. Hovuzda qalmaq daha aktiv nəfəs almağa, ürək- damar sistemini normaya salmağa, dəri- ni yumşaq şəkildə masaj edərək qan dövranını sürətləndirməyə kömək edir. Digər mühitlərdə gərginliyin olduğu əzələlər, su mühitində sanki istirahət edərək, yeni hərəkətləri icra etməyə imkan yaradır.

Problemin aktuallığı və praktik əhəmiyyəti. Serebral iflicli uşaqların hərəkət koordinasiyasının və tarazlığının korreksiyası işində aquaterapiya metodu tətbiq edilərkən uşaqların fərdi xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Yaşca böyük olan serebral iflicli uşağın korreksiyasının azyaşlı uşaqdan daha çətin olduğu və azyaşlı uşaqda nəticə əldə etməyin daha asan olduğu unudulmamalıdır. Vacib olan ən önəmli faktor korreksiyaya nə qədər tez başlanılmasıdır. Bu korreksiya işində daha çox uğur əldə etməyə kömək edir.

Ədəbiyyat:

1. Мастюкова, Е.М. Физическое воспитание детей с ДЦП. Младенческий, ранний и дошкольный возраст / Е.М. Мастюкова. – Москва, -1991.

2. Ипполитова, М.В. Особенности умственного и речевого развития учащихся с церебральным параличом / М.В. Ипполитова. - Москва: - 1989.

E-mail: sabina-aslanova@bk.ru

Rəyçilər : ped.ü.fəls.dok, dos. N.T. Hüseynova
ped.ü.fəls.dok. M.Ş. Məlikov

Redaksiyaya daxil olub: 23.04.2021